

Р. В. Амчба-Маргания, И. И. Осиа

АҢСУА БЫЗШӘЕИ АЛИТЕРАТУРЕИ

Арҷааы ишәкәы

Ахқатәи акласс

Қырттәыла ацареи ацарадырреи рминистрра ала агрф ақәцоуп
2021 шықәсазы

Атыжыырта "Интеллект"
Қарт 2021

Р. В. Амчба-Маргания, И. И. Осиа
АПСУА БЫЗШӨЕИ АЛИТЕРАТУРЕИ
Арцаფы ишәкәы
3 АКЛАСС
Атыжыырта "Интеллект"
Қарт 2021

Аредактор: Миназ Лазба
Адизаинер: Илия Хелаиа

გამომცემლობა ინტელექტი
თბილისი, ილია ჭავჭავაძის გამზირი 5
225-05-22, 599 55-66-54
info@intelekti.ge www.intelekti.ge

ISBN 978-9941-31-334-9

© Атыжыырта "Интеллект", 2021
© Р. В. Амчба-Маргания, И. И. Осиа, 2021

АРТЦАҢЫ ИЗЫ АБЖЬАГАРАҚА:

АРЦАГАШӘКӘЙ АҚОНЦЕПЦИЯ	4
АМЕТОДТӘ РБАГАҚА “АРТЦАҢЫ ИШӘКӘЙ” АХАРХӘАРАЗ	7
АХӘЙНТҚАРРАТӘ АРТЦАРАТӘ АПЛАН.....	7
АШЬАПҒАҒҮСАТӘ АСТАНДАРТ АЛТЦШӘАҚӘ, АХӘШЬАРАҒАРАТӘ АИНДИКАТОРҚӘ	
ЕИЛЫХХО АКОМПЕТЕНЦИЯҚӘ	10
ИХАРҒӘААХОИТ АГӘАНАГАРАҚӘ РСХЕМА	11
АХӘЙНТҚАРРАТӘ АРТЦАРАТӘ АПЛАН.....	13
АИНФОРМАЦИЯ АПЛАН, АНАЛИЗИ АХӘШЬАРАҒАРЕИ.....	23
АПРОГРАММА АЦАКЫ	25
АБЫЗШӘА АИМАДАРАТӘ АСПЕКТҚӘ.....	25
АУРОК АМАҒӘАР: ИЗХЫСХЬОУ АГӘАЛАРШӘАРА	25
АТЕМА АРГӘАЛАРШӘАРА: АБЖЬЫКЕИ АЦЫБЖЬЫКЕИ. АЦЫРА.	25
АЛФАВИТ. ЕИГӘЫЦХӘУ АЖӘАҚӘ.....	28
ИТЦАРУИ ИДАГӘОИ АЦЫБЖЬЫКА ШЬҒЫБЖЬҚӘ	29
АЖӘАБЖЬТӘ ХӘОУ. АЗЦААРАТӘ ХӘОУ. АБЖЬЫҒГАРАТӘ ХӘОУ.....	30
АХӘШЬАРА АҒАРАТӘИ АИХША.....	32
АЗЫХХӘАА. АЗХӘА. ИХАДАМ АХӘОУ ХӘҒАҚӘ.....	32
АХЬЗЫКА. АЗЕИҒШ ЕИЛКААРА. АХЬЗЫКА АХЫҒХЬАЗАРА.	
АХАТӘЙ ХЬЫЗҚӘА РҒЫШЬА	35
АҚАЗШЬАРБА. АҚАТЦАРБА.....	38

Арцагашәкәы аконцепция

Уажәы азы ацәажәаратә компетенция арғәғәоит ағұхаратә материал. Асахьаркыратә еигұш, исахьаркыратәыми (имариоу, аинформациатә, асахьантатә) тексткәа, цакыс измоу, ганкахьала - итатәу аматәар аилкаара, ахшыҕазыштыра, ахәшьяратара. Аәбатәи аганала – абызшәа акоммуникативтә аспекткәа (ажәахәа, ағұхьара, аәра) аиура.

Абарт ирхырхартоуп аәбатәи акласс атцәцәа алшақәеи ашыцылақәеи ироурц иаххәозар:

- Еиуеигұшым атексткәа рзызыәреи реилкаареи
- Атцәы идыруа атемақәа рзы ииашаны атексткәа рыәра
- Ағұхаратә стратегиакәа рцара.
- Дызызыәрыз ма дзыгұхьаз асахьаркыратә гұтамта ағы иаагоу ажәабжыи ихатә гұстазаареи реидхәалара
- асахьаркыратә текст ағы асахьарбагатә хархәагақәа ралкаара дара рфункциакәа реилкаара.
- Ахатә интерескәа инрықәыргұшны дзыгұхьаша алитература алхра
- Атексткәа рыгұхьара аус рыдулара имариоу алингвисттә компетенциякәа апрактикала ағұцара.

Атексткәа ағұхаразы ралхраан хрызнейуан адырра цқәа узтоу, иара убас аазаратә функция ныкәызгои.

Ишдыру еигұш, ахәычтәи литературей, апедагогикей еиларсуп. Рагұхьаза иргыланы, абри ашықәс иатцанакуа ахәыцкәа рзы аинтерес атцаны икәзароуп. Асиужет мариа амазароуп, арҕиаратә бызшәа аилкаара мариазароуп уака абри аамтаз ихараку асахьаркыратә литература атекст изыгұхьатәу, ари аетапағ х-хырхартак ирықәныкәазароуп;

а) зыхә ҳараку ахатабзиарахь аорентация змоу

б) атцәы изы аинтерес змоу

г) асахьаркыратә хәагұшыралала ихияны, иахьатәи агұсуа ахәычтәи гұтамтақәа усқак ирацәам, абри апринципкәа рыхьчаразы атексткәа ралхра мацк ицәгьоуп.

Аәбатәи акласс атцәы мацк инейханы ииашаны ағұхьара ашыцыла иоуит, аха атцәцәа рыхәтак, макъана анбанқәа цырала ршара, ацырақәа ажәақәа рылхра рцәыцәгьоуп, ирымам ажәа адекодиравтә ашыцылара. Убри азы ахгұтәи аклассағ.

Ағұхьашья атцара аус адулара, абри хырхарталала иназоит атцыхәтәан ахәыцкәа ироурц ағұхаратә гұшшәа алшақәа.

Атцәара иатцәхоит акалиграфиятә ашыцыла аус адуларала.

Атрадициатә еилкаалара, акалиграфия игұшзаны аәра ауп иаанагоу. Иахья уи даәа аидарак аиуит, рагұхьа иргыланы уи иаанаго, ииашоу, ишахәтоу еигұш, еилоу ауажәлартә напы ашьақәыргылара.

Акалеграфия аәыра адәахьтәи сахьоуп ихадоу атцәы ихатәи гәаанагарақәа аәыратә форма атаны ағұцара. Абри ахықәкы ала артцәы еиуеигұшым аәыратә ғыргұштәкәа рыдигалоит.

Алингвистика аус адулараз, имариоу аграмматикатә ғыргұштәкәа рышьақәыргылара, сгәы иаанагоит ари аетап акны уи апрактикатә мәала имәагұгәтәуп. Изыгұхьатәу аматериал иамадоуп, иашьяшәалоу атерминкәа рыдымгаларала.

Ари аетап акны атцаы макъана дазхьаам аграмматикатэ аспекткэа реикэыршэареи ырхиареи.

Агъхьатэи апланахь ииасит “иалкаау акомпетенциакэа,” хэра атахым, агъсуа бызшэеи алитературеи атцара атцацэа шыатактыла еиднахэалоит ашэкэы дырра. Ара ихагэтаку ацэажэара, азызыѳра, агъхьара, аѳра, алшақэеи ашыцылақэеи (атрадициатэ иилкаала) аиура, акритикатэ хэыцра арѳиара. Апроблема ақэхразы алшақэеи ашыцылақэеи аиура. Егъырт иалкаау акомпетенциакэа ртэы ххэозар, урт хазы атексткэа ирыдхэаланы иарбоуп.

Убас еигъш икоуп ахэшъаратаратэ рубрика, уи “Артцаы ишэкэы” акны шэахэагъш.

Артцаы ишэкэы акны иалагалоуп адтца аинформатика ахархэарала. Иѳыцу хэа иарбоуп аурок ахықкэеи алтцшэақэеи еимаданы рыкжаара ааргъшра.

Артцаы ишэкэы акны иарбоуп адиференциатэ азнеира аѳыргъштэы.

II. Аинформация артцага ашэкэы, “активрақэа ртетрад” рхархэарақэа рзы.

II. 1. Атцаы ишэкэы акны атексткэа тематикала еикэыршэоуп тематикатэ блокны.

Абызшэеи алитературеи рматериал атцара мѳагъысуеит аинтеграциала изыгъхьатэу атекст иаларсны, уи аус адулоуп иацнеиуа арубрикаѳы.

а) Агъхьаразы аеазыкатцара - уи иауалгъшьоу акласс азыкатцара аѳыц аматериал аитахэаразы. Атцацэа апровоцировра азура аинтерес роурц азы разыкатцара. Ари иалшоит ахархэара “Ахшыѳтэ жэыларэ”, иашьашэолоу авидео-фильмкэа, амультимедиа атексткэа, изыгъхьатэу атексткэа ркынтэи ихадоу ажэақэа рдырра “Асоциативтэ хсаала” аикэыршэареи ахархэареи. Ихадоу ажэақэа рнализ иацклагъшны ѳырхэалатэи атекст агъцара, иллиустрация ианыгъшуа ала аѳырхэалатэ атекст аикэыршэара. Активра - сара издыруазеи иарбоу азтцаара иадхэаланы... Зегъы абри активра иахыкэкуп агъхьара иалагаанзатэи акласс азы иахэтоу агэацгъыхэара ашыақэыргыларэ.

б) Агъхьара атекст - абри атцакы ала иалхуп еиуеигъшым ажанр змоу алитературатэ тексткэа, ажэабжықэа, алакэқэа, ажэеинраалақэа, ажэамаанақэа... имариоу атексткэа. Асахьаркыратэ тексткэа ралхраан ажанр еиуеигъшым, имариоу атексткэа ртэы ххэозар урт ари аетап акны агъсабаратцара асахьа змоу ауп.

в) Ажэақэа ркэалагъ - арака еилыргоуп атекст акны иалоу атэым жэақэа, урт изагъхьатэу аматериал акны ашриффт аикэатцэала иалкаауп. Ари изымарианатэуеит атцаы урт рфункциа зызку. Артцаы дазѳлымхарц иалахкаауеит абри аѳиксация зызу алексикатэ шыцылақэа, урт акласс аихараѳык рзы идырым. Икалоит ихақэшэар убри аѳыза ажэақэа атцаы изы реилкаара иуадаѳу. Урт руакы атцакы еилкаахоит контекстла гъытк-чытк урт реилыргара артцаы ихала икэшэоит.

г) Ухэыц - артцага шэкэы акны ахаѳытэ дыргала иарбоуп уи иаанаго актэи аѳазара азтцаарақэа (аексплициттэ аматериал) атак рытара атекст ухы иархэаны, иара убас “Ацэахэақэа рыбжъара” рыгъхьареи изыгъхьаз ахэыцреи анализ азуреи (аимплициттэ аматериал).

е) Ахыркәша катца - дзыгъхъаз аҕынтәи иашьашәалоу иахәтоу алкаа азгәатара. Иахтахуп иалахкаац, ари иарку атест азцааразатцәык атак змоу еигъшу. Арака иааго аварианткәа ркынтә атцафы иашоу алихуеит, иарбану иара изын идкылатәу, хәарада ихатә гәаанагара ааиргъшуеит. Урт азцаарақәа ртак зегъы иара изидымкылозар, ицәыригоит альтернативтә вариат. Хгәаанагарала, ари афыза атип змоу активра ахархәара инаҭоит атцафы дзыгъхъаз аилкаара, иара убас ихатәы азхәыцрақәа рырҕиара.

в) Абызшәа азгәатара - абра иарбоуп абызшәа азцаарақәа изыгъхъаша амаҭәар иадхәаланы, иацуп иақәшәо агъкарақәеи ахархәагақәеи. Мақсималла ихалхаршеит агъкарақәеи атерминкәеи рырмачра. Хәзаатгылоит, уи агъкаррақәа рдырра хықәкыс ишамам; ахықәкуп, атцафы алшара иоурц иашаны ацәажәараани афыраани ихы иаирхәаларц. Иадоуп хәа ихагъхъазеит агъкарақәа ралкаара, иалахгәлеит арубрика: ишәгәалашәыршәа.

з) Ажәагъка/ацуфара - текстқәак ирылоуп, урт рхықәкуп - атцафы ацхыраара инаҭарц аматериал аилыргареи аилкаареи.

АМЕТОДТӨ РБАГАҚӨА

“АРЦАҒЫ ИШӘКӨЫ”

АХАРХӨАРАЗ

“Арцағы ишәкөы” апедагог изы аметодтө аориентируп,
уи иаанаргъшзом адогма, аинструкция аказшы амазам. Апедагог илшоит
уи агъсахра, адаптация азура ихатөы гышөала, акласс адырра аөазара иамоу
азгөатаны. Авторцөа ирхыкөкуп арцағы абжыгара итара, аметодтө рекомендациакөа
итара, агъкра - мап. Хара ихахтоит, уи апедагогцөа адырралшарала рхы ишадырхөо.

АХӨЫНТҚАРРАТӨ АРТЦАРАТӨ АПЛАН

Ашьапөагъсатө астандарт алтцшөакөа, ахөшьаратаратө аиндикаторкөа

Ахырхарта: Аөра	
Астандарт алтцшөакөа	III акласс ахөшьаратаратө индикаторкөа
Атцағы алшара иоуроуп астандартла иазыгътөоу еиуеигъшым имачу текст мариакөа рагъцара идыру атематикала.	Атцағы: • иөөуеит аинструкциякөа, еилкааны икөаиргылоит иахөтоу аинформация; • иконкрету амаөтар/амаөахө дахцөажөоит (атцыиаа, агъстөы, ацөаыртцра), иааиргъшуеит урт рказшыа узырбо хатөдыргақөа; • иадигалоит иконкрету афақт/хтыск ихатө гъстазаара акынтөи; • имариоу адиалогкөа еикөаиршөоит; • аишьтагылара азгөаөо аинформация рыдигалоит; • аишьтагылара азгөаөо ирыдигалоит идыру атекст/атекст аепизод атцакы; • аишьтаргыларала еикөаиршөоит ажөабжь; • иөөазикүеит ғыц иитцаз ажөакөа, афразакөа рхархөара (иаххөап, аинфомациатө тексткөа реикөаыршөара);

Атцаы алшара иоуроуп адыру алексика, абызшэатэ-асинтаксистэ конструкциякэа, аструктуратэ элементкэа рхархэара; акаллиграфия, иашан аэра абазатэ анормакэа рыхьчара.	Атцаы: • ихы иаирхэоит аќатцарба ахаќкэеи ахыпъхьазара формаќеи; • иашаны ихы иаирхэоит аидхэалагаќа (ма, аха, хэа, гы, ухэагы, мамзаргы) имариам ахэоу хэтаќаа реидхэалараз; • ишахэтоу ихы иаирхэоит ахаќытэ, арбагатэ (“ари/уи ахатца дааит- ари/уи дааит”), азцааратэ (дарбан? изеипъроу?) хыызцынхэраќаа; • иашьашэалоу аконтектаќ иашаны ихы иаирхэоит ажэаќаа: зегы, пьытќ, (пъытќык), азэгы; • иашаны иаќэиршэоит аќатцарба ахаќкэеи ахыпъхьазараќеи, иашаны еиќэиршэоит ахыпъхьазаратэ, ахыызцынхэратэ, ахыызќатэ акатегорияќаа; • цакыла еипъшу алексикатэ цыраќаа рќынтэ иалыхуеит иааго аконтекст азы иашьашэалоу ажэа иаша; • ихы иаирхэоит адиалог аиќааразы иатаху абызшэатэ-аграмматикатэ хархэагаќаа (аќатцарба II ахаќытэ формаќаа, апунктуация адыргаќаа); • иашаны цырала ишоит ажэаќаа, еиќеигоит ацэахэа аќынтэ ацэахэахы;
--	---

	• ишахэтоу ихы иаирхэоит акэагъќаа (акэагъ, аќартцэи, аќкэагъ, ахыц, азцааратэи ацъшьататэи); • адиалог мариаќаа ишахэтоу еиќэиршэоит; • ишахэтоу еигъш еихыишоит аусумта абзацла аишьтаргылара азгэатан.
--	---

Атцаы алшара иоуроуп афразы идыру стратегиакэа рхархэара ахыкэки ишашьашэалоу.	Атцаы: • ишахэтоу еигъш ихы иаирхэоит ашьатакэа (амодель, диктант, имариоу аграфикатэ схемакэа, аплан, уб. егъ.) • ахыкэкии аудиториеи рагъхьазгэатарала имариоу апрагматикатэ текст (иаххэап, аагъхьаратэ шэкэы) арѣиара; • деиџагъхьоит, ириашоит ихатэ ыымџа, иацитџоит, ианихуеит, ма иеигоит атекст акны иахэтоу ажэа, ма ахэоу; • адиктантла иџу атекст иадикылоит ахата (ариашара ахыкэкуп); • игэаитџоит, ма ириашоит ихатэы/ма даеазэы иыымџаџкны иара изы идыру акэагъкэа
Адџакэа/активратэ усуракэа имариоу аинструкџиакэа рагъџара (иххэап, ххы шџамџагъахго амџа аихџэараан, хашџархылагъшуеи аџнытэ агъстэкэа, ашкол матэахэкэа хшырхылагъшыша); асалам шэкэы арѣиамџа аперсонаж/ акомиџс, амультфильм афырхатџа ирызкны; имачу имариоу аинформациатэ текст аикэыршэара еиуеигъшым амаџэаркэа рџынтэи ироуз адырра ашьатакала (иаххэап, “џагалан”, “Аџнатэ гъстэкэа,” “Хара хатныџалаџ”); имачу асахъанџатэ текст ашьакэыргылара (иххэап, асахъа/ аиллиустраџиа ахџэажэара); иконкрету агъстазааратэ гъышэа узыбо имачу атекст ашьакэыргылара; ахатэхэшьаратаратэ схема ахартэара аџыратэ усура ахэшьаратаразы; аперсонаж ихџэажэара имариоу аграфикатэ схема ахархэарала; аџыратэ усумџакэа ахэшьара акэыргыларатэ акритериумкэа рышьакэыргылара уб. егъ.)	

АУРОК АПЛАН

“Адгъыл аус адызуло датахуп” (агъсуа жэлартэ ажэагъка).

Ахьызъка – зыгъсы тои зыгъсы тамы амтэаркэа узырбо азцааракэа Дарбан? Иарбан? Иуадауу ажэакэа иашан рыѳра - апрактикала

ЕИЛЫХХО АКОМПЕТЕНЦИАКЭА

- ашэжэы абзиабара

АУРОК АХЫКЭККЭА:

- алитературатэ текст агъхъарей анализи;
- алитературатэ персонажкэа ирмарианы рыхцэажэара;
- атекс аепизодкэа реиджэалара атема хада алкаара;
- атекст ахы атара;
- ахатэгэаанагаракэа разгэатара;
- алексикатэ цэахы азыржара;
- еигъшыны ацэажэара арѳиара;
- ахьызъка гэгъгла аихшара Дарбан? Иарбан? азцааракэа ирыцаркуа ала;
- аорфограfiатэ шыцылакэа рырѳиара.

Алцшэакэа:

2. Атцауы алшара иоуроуп стандартла иазыгъцэоу еиуеигъшым тексткэа рзызыѳра, аилкаара-азхэыцра, адгалара.

Ихатэы жэала, еишьтагыларала, ахшыѳтак еиламгакэа атекст атцакы ааиргъшует;

15. Атцауы алшара иоуроуп аѳратэ идыру астратегиакэа рхархэара ахыкэы ишашьашэалоу.

- деитагъхэоит, ириашоит ихатэ ѳыра, иацитцоит, ианихуеит ма ииаигоит атекстаѳ иашьашэалоу ажэа, ма ахэоу.

3. Атцауы алшара иоуроуп ихатэ хыгъшымра ааргъшра атекст атемаѳ, уи акны еилырго азцааракэа асахъаркыратэ гъцамта аперсонажкэа, урт рхымѳагъгашьа ахэшьараѳара, ихатэхэагъшыра аилыркаара.

- мариала ахэара (“Исгэагъхоит/исгэагъхазом”, “Аинтерес змоу / аинтерес змами”, “Сақэшахатуп/сақэшахатзам”, “Гэык ала иузыкоу/узтииуа”, “Агэымшэа / ашэаргэында”, у. уб.) ахэшьара аитоит арѳиамта, аперсонажкэа, урт рхымѳагъгашьа, иеазикуеит ихатэ гэаанагара аилыркаара. (“сақэшахатзам, избанзар...”, “Аинтерес амоуп абри ала...”, у. уб).

АКТИВРАҚӘА

- аҗааы атект даҗхьоит;
- хәҗа-хәҗала ишоит ахы аиҗоит;
- уи аҗакы аликаауеит;
- алитературатә персонажкәа дрыхцәажәоит, ихатә гәаанagara азгәаиҗоит;
- апрактикала ихы иаирхәоит җыц иитаз алексикатә жәаццырақәа;
- дыауеит;
- иҗазыҗаитҗоит иашан аҗәажәареи аҗрази;
- ахызҗа азҗаарақәа ирыҗаркуа ала гәыҗла ишоит.

I АУРОК

1. Аҗхьаразы аҗазыҗаҗара

Аҗааҗа рыла акласс аҗы аҗы ихатәауеит “Ахшыҗла жәыларатә” хсаала:

Атәым

Иҗсылам

АДГЫЛ

Иҗсылуу

Ахатәйдгыл

Елкаахоит, арт афразақәа змадоу: “Ахатәи дгыл”, “Атәым дгыл”.

Артҗаы абри аамҗаз акласс идирдыруеит ирҗахьоу алакә ахьз (“Адгыл аус адызуло даҗахуп”) актәи аҗоу: “Дыҗан нхаык, иман х-ык аҗаҗәа...” ирыдигалоит ирхәарц атект аҗакы ишашьашәалоу. Иҗалоит абри аамҗаз ххы иахәрхәарц аҗыҗтә усура. Аҗыҗкәа ирыдитҗоит ирҗаҗыны ирҗырц, иханахәои атект ахы, насҗы актәи аҗоу, изыҗшзузеи атект аҗынтәи, иарбан/дарбан изызкны иҗоузеи абри аҗәабжь... Аҗразы ирыҗахот минуткәак. Абри ашьҗахь аҗыҗкәа рхатә варианткәа ықәдыргылоит.

2. Атект апаузақәа рыла аҗхьара.

Атект иаҗхьоит паузала (I пауза: “Ирызхаит аҗаҗәа...”, II пауза - “Аамҗа раҗәа цеит”, III пауза - “Адгыл аҗразы дақәшахатымхейт”..., IV пауза - “Ахәыцкәа иархәейт”...).

Апаузацыҗхьаза ашьҗахь артҗаы аҗааҗәа алшара ритҗоит ирхәарц рхатә вариант, атектаҗ иҗоу аҗәырҗрақәа аҗхьаҗа ишыҗахоу ирызкны.

Ихартәахоит аҗәаанagaraқәа рсхема:

Апауза	Шәҗы ишҗааного, ишҗаало җхьаҗа	Абас еиҗш шәзазхәыцуеи?	Иҗалазеи?
I			
II			
III			
IV			

Паузала агъхъараан еилкаахоит идырым жәақәа, аҕцәажәақәа:

Абарақьатра - ара: абеиара, амал

Ақынцыцра - ихтәаны ирызбеит, ихтаркит, ртәы иадыргеит.

Адгьыл атара - адгьыл аус адулара

Ааза - ибзианы ибоу

Атцәы акласс адтца рылтцит – гәаныла иагъхъарц, иалыркаарц инхоу инымхоу иара изеилымкааз ажәа.

Абратцәкыа ихалшоит ирыхтар адтцәкәа: иааго ажәақәа атекст аҕынтә цакыла иашьашәалоу ралкаара:

Абеиара –

Зылагъхъ еикәу –

Дажәит –

Деикәдырхәит –

Аихшьаларатә агъхъара.

Атцәцәа атекст хәта-хәтала иагъхъоит, инарыгзоит. Ахы иархәахоит аихшьаларатә агъхъара – ишәыгъшаа, шәагъхъа атекст аҕны атыгъ, иахъааргъшу: а) анхафы усура бзиа избо; б) аҕацәа рыкәтцара; в) аб ихшыфртцара; г) атаацәа ргәаҕра; д) агәылацәа рыцырхыраара е) аҕацәа рыхынхәра...

Аҕра:

1. Игъшаа атекст аҕны иашьашәалоу ажәақәа, ихартәаа ибжъажьу атыгъкәа. Угәы иаанаго атаккәа: амал, ахә змам.

5. Аәнтәи адтца.

Атекст агъхъара; иалышәкаа атекст аҕны убри атыгъ, иарбану, урт ргәаанагарала, ихыызҕоуп; афразы “Атетрад”, адтца #2 – азцаарақәа атак рытара.

II АУРОК

1. Апхьара.

Атааҕа атект иаҕһоит. Иахрһахоит аҕһаратһ метод зегһы. Азһлымһара иазышьтһоит аиашан, ихһыцны, иласны, аһһарала аҕһаразы. Имһаҕһахоит гһаныла аҕһара. Гһаныла аҕһара уажһазы иахрһахоит атект хазы ахһ аһаразы.

АХЭЫНТҚАРРАТӨ АРЦАРАТӨ АПЛАН

Ашыапҕаҕсатә астандарт алтшәақәа, ахәшьяратаратә аиндикаторқәа

Ахырхарта: Абра	
Астандарт алтшәәкәа	III акласс ахәшьараҗаратә индикаторкәа
Аҗааы алшара иоуроуп астандартла иазыпҗәоу еиуеипҗшым имаҗу текст мариакәа рапҗцара идыру атематикала.	Аҗааы: - иәәуеит аинструкциякәа, еилкааны икәиргылоит иахәтоу аинформация; - иконкрету аматәар/аматәахә дахцәажәоит (атҗииаа, апҗстәы, ацәыртцара), иааирпҗшуеит урт рказшьа узырбо хатәдыргақәа; - иадигалоит иконкрету афақт/хтыск ихатә пҗстазаара аҗынтәи; - имариоу адиалогкәа еикәиршәоит; - аишьтагылара азгәаҗо аинформация рыдигалоит; - аишьтагылара азгәаҗо ирыдигалоит идыру атекст/атекст аепизод аҗақы; - аишьтаргыларала еикәиршәоит ажәабжь; - иәазикуюит җыц иитҗаз ажәакәа, афразақәа рхархәара (иаххәап, аинфомациятә тексткәа реикәыршәара);
Аҗааы алшара иоуроуп адыру алеқсика, абызшәатә-асинтаксистә конструкциякәа, аструктуратә элементкәа рхархәара; акаллиграфия, иашан абра абазатә анормақәа рыхьчара.	Аҗааы: - ихы иаирхәоит аҗатцарба ахаҗкәеи ахыпҗхьазара формақәеи; - иашаны ихы иаирхәоит аидхәалагақәа (ма, аха, хәа, гы, ухәагы, мамзаргы) имариам ахәоу хәҗакәа реидхәалараз; - ишахәтоу ихы иаирхәоит ахаҗытә, арбагатә (“ари/уи ахатҗа дааит- ари/уи дааит”), азҗааратә (дарбан? изеипҗроу?) хыпҗцынхәрақәа; - иашьашәалоу аконтектаҗ иашаны ихы иаирхәоит ажәакәа: зегы, пҗытқ, (пҗытқык), азггы;

	- ишахэтоу ихы иаирхэоит акэагъкэа (акэагъ, афартцэи, афкэагъ, ахыц, азцааратэи ацъшьататэи); - адиалог мариакэа ишахэтоу еикэиршэоит ; - ишахэтоу еигъш еихыишоит аусумта абзацла аишьтаргылара азгэаған.
Атцафы алшара иоуроуп афразы идыру стратегиакэа рхархэара ахыкэки ишашьашэалоу.	Атцафы: - ишахэтоу еигъш ихы иаирхэоит ашьатакэа (амодель, диктант, имариоу аграфикатэ схемакэа, аплан, уб. егъ.) - ахыкэкии аудиториеи рагъхьазгэатарала имариоу апрагматикатэ текст (иаххэап, аагъхьаратэ шэкэы) арфеиара; - деиґагъхьоит, ириашоит ихатэ фымта, иацитцоит, ианихуеит, ма иеигоит атекст аґны иахэтоу ажэа, ма ахэоу; - адиқтантла иѡу атекст иадикылоит ахата (ариашара ахыкэкуп); - игэаиґоит, ма ириашоит ихатэы/ ма даеазэы ифымтаґны иара изы идыру ақэагъкэа

Адтцакәа/активратә усуракәа • имариоу аинструкциякәа рапъцара (иххәап, ххы шпъамѡапъахго амѡа аихтәараан, хашпъархылапъшуеи аѡнытә апъстәкәа, ашкол матәахәкәа хшырхылапъшыша); • асалам шәкәы арѣиамта аперсонаж/акомикс, амультифильм афырхатца ирызкны; • имачу имариоу аинформациатә текст айкәыршәара еиуеипъшым аматәаркәа ркынтәи ироуз адырра ашьаҭакала (иаххәап, “ҭагалан”, “Аѡнатә пъстәкәа,” “Хара хатнықалақь”); • имачу асахъантцатә текст ашьақәыргыларә (иххәап, асахъа/ аиллиустрация ахцәажәара); • иконкрету апъстазааратә пъышәа узыбо имачу атекст ашьақәыргыларә; • ахатәхәшьаратаратә схема ахартәара аѡыратә усура ахәшьаратаразы; • аперсонаж ихцәажәара имариоу аграфикатә схема ахархәарала; • аѡыратә усумтәкәа ахәшьара ақәыргыларатә акритериумкәа рышьақәыргыларә уб. егъ.)	
--	--

АУРОК АПЛАН

“Адгыл аус адызуло датахуп” (апъсуа жәлартә ажәапъка). Ахьызка – зыпъсы ҭои зыпъсы ҭами амтәаркәа узырбо азтәарақәа Дарбан? Иарбан? Иуадаѡу ажәақәа иашан рыѡра – апрақтикала (3 сҭ).

ЕИЛЫХХО АКОМПЕТЕНЦИЯКӘА

• <i>ашәкәы абзиабара</i>

АУРОК АХЫҚӘКҚӘ:

- алитературатә текст ағұхъарей анализи;
- алитературатә персонажқәа ирмарианы рыхцәажәара;
- атекс аепизодқәа реидхәалара атема хада алкаара;
- атекст ахы аҫара;
- ахатәгәаанагарақәа разгәатара;
- алеқсикатә тәәахы азырхара;
- еигұшыны ацәажәара арҫиара;
- ахыызқа гәығла аихшара Дарбан? Иарбан? азтәарақәа ирытцаркуа ала;
- аорфографиатә шыцылақәа рырҫиара.

Алтцшәәқәа:

Атцәы алшара иоуроуп стандартла иазығтәоу еиуеигұшым текстқәа рзызыҫара, аилкаара-азхәыцра, адгалара.

ихатәы жәала, еишьтагыларала, ахшыҫтак еиламгакәа атекст атцакы ааирғшует;

Атцәы алшара иоуроуп аҫратә идыру астратегияқәа рхархәара ахықәкы ишашьашәалоу.

деитағұхъоит, ириашоит ихатә ҫыра, иацитцоит, ианихуеит ма ииаигоит атекстәҫ иашьашәалоу ажәа, ма ахәоу.

Атцәы алшара иоуроуп ихатә хығұшымра аарғшра атекст атемаҫ, уи аҫны еилырго азтәарақәа асахъаркыратә гұтамта аперсонажқәа, урт рхымҫағгашья ахәшьаратара, ихатәхәағшыра аилыркаара, мариала ахәара (“Исгәағұхоит/исгәағұхазом”, “Аинтерес змоу/аинтерес змами”, “Сақәшахатұп/сақәшахатзам,” “Гәык ала иузыҫоу/узтїиуа”, “Агәымшәа/ашәаргәында”, у. уб.) ахәшьара аиҫоит арҫиамта, аперсонажқәа, урт рхымҫағгашья, иеазикуеит ихатә гәаанагара аилыркаара. (“сақәшахатзам, избанзар...”, “Аинтерес амоуп абри ала...”, у. уб).

АКТИВРАҚӘА

- атцәы атекст дағұхъоит;
- хәҫа-хәҫала ишоит ахы аиҫоит;
- уи атцакы аликаауеит;
- алитературатә персонажқәа дрыхцәажәоит, ихатә гәаанагара азгәаиҫоит;
- апрақтикала ихы иаирхәоит ҫыц иитаз алеқсикатә жәаццырақәа;
- дыҫәуеит;
- иеазыҫаиҫоит иашан ацәажәарей аҫрази;
- ахыызқа азтәарақәа ирытцаркуа ала гәығла ишоит.

I АУРОК

Активра 1. Агъхъаразы аеазыкатара

Атцаџцаа рыла акласс агъы аџы ихатџаауеит “Ахшыџла жџыларатџ” хсаала:

Елкаахоит, арт афразакџа змадоу: “Ахатџы дгыл”, “Атџым дгыл”, «Аџсадгыл»

Активра 2. Атеџст « Сыџсадгыл Аџсны» апаузаџа рыла агъхъара.

Ихартџаахоит агџаанагараџа рсхема:

Апауза	Шџгџы ишџаанаго, ишџаџало гъхъаџа	Абас еигъш шџезазхџыцуеи?	Иџкалазеи?
I			
II			
III			
IV			

Паузала агъхъараан еилкаахоит идырым жџаџа, аџџаежџаџа:

Атцаџы акласс адџа рылџоит – гџаныла иагъхъарџ, иалыркаарџ инхоу инымхоу иара изеилымкааз ажџа.

Абратџџа ихалшоит ирыхџтар адџаџа: иааго ажџаџа атеџст аџынџџа џаџыла иашџашџалоу ралкаара:

Аџсадгыл, ...

Аихшџаларатџ агъхъара.

Атцаџџа атеџст хџџа-хџџала иагъхъоит, инарыгџоит. Ахы иархџахоит аихшџаларатџ агъхъара – ишџыгъшаа, шџагъхъа атеџст аџны аџыгъ, иахъааргъшу: а) анхаџы усура бџиа избо; б) агъаџа рыџџџара; в) аб ихшыџџџара; г) аџааџа ргџаџра; д) агџылаџа рыџырыхъараа е) агъаџа рыхынџџа...

Аџра:

Игъшаа атеџст аџны иашџашџалоу ажџаџа, ихартџаа ибџџажџу аџыгъџа. Угџы иаанаго аџакџа: амал, ахџ змам.

Аџнтџи адџа.

Атеџст агъхъара; иалышџџаа атеџст аџны убри аџыгъ, иарбану, урт ргџаанагарала, ихыџџџоуп; аџразы “Атетрад”, адџа #2 – азџаараџа аџак рыџара.

Апъхъара.

Атѣѣа атект иаѣхѣит. Ихарѣахѣит аѣхѣаратѣ метод зегѣы. Азѣлымѣара иазышѣтѣит аиашан, ихѣыцны, иласны, аѣарала аѣхѣаразы. Имѣаѣгахѣит гѣаныла аѣхѣара. Гѣаныла аѣхѣара уажѣазы ихарѣахѣит атект хазы ахѣз аѣаразы.

АХЭЫНТҚАРРАТӘ АРЦАРАТӘ ПЛАН III АҚЛАСС

Ашыапеиҕаҕусалатэ стандарткэа рылтцшэаҕжа, урт рыхэшьяратаратэ индикаторкэа

Ахырхарта: Афырхэалатэи цэажэара	
Астандарт алтшэакэа	III акласс ахэшъаратэратэ аиндикаторкэа
1. Атааы алшара иоуроуп иашъашэалоу ацэажэаратэ хымџагъашъа ааргъшра идыру акоммуникациатэ ситуация афны.	Атааы: • ахыкэкы, ацэажэаратэ ситуация адресат рызгэатарала иалихуеит ивербалым хархэагакэа (ажест, амимика, аинтонация), • адекватла атак кайтоит идыру ацэажэаратэ ситуация афны; • адекватла ишьтикаауеит аинформация; • ирыдигалоит аинформация иибаз, игэнигаз иазкны; • еиџеихэоит ажэабжъ ихатэ гышафкынтэ.
2. Атааы алшара иоуроуп стандартла иазыгъцэоу, типла еиуеигъшым атексткэа рзызыџра, аилкаара/азхэыцра, адгалара.	Атааы: • дазызыџруеит/еилыикаауеит апрагматикатэ тексткэа радресат (иаххэап, иззы ишьту ари ареклама - адуцэарзы, ма ахэычкэарзы), рхыкэкы (агэеанцара, ахшыџртцара, ақеитэымтэра, аинтерес/ атахызаара арџиара, уб. егъ.); • атекст атема еиликаауеит; • иааиргъшуеит атекст афны иааго афакткэа, аперсонажкэа; • ихатэ жэала, аишьтанеирала, ахшыџтэ реилагзарала ирыдигалоит атекст атакы; • еилиргоит атекст атакы ахкэа азгэатаны.
3. Атааы алшара иоуроуп ихатэи хэагъшыра ааргъшра атекст атемаџ, уи афны еилыргоу азцааракэа рзы; асахъаркыратэ нџамџа аперсонаж(кэа), урт рказшьа ахэшъаратэра, ихатэ азгэатарала аилыркаара.	Атааы: • аперсонажкэа дрыхџтэажэоит, рказшьа дирбоит улагъш иџашэо дыргакэа рыла; • апаралель алигоит атекст афны дыззызыџрыз ажэабжыи ихатэ/ литературатэ гышшэеи рыбжъара; • имариоу хэамџакэа рыла (“Исгэагъоит/ исгэагъхазом”, “Иинтересуп/интересзам”, “Гэык ала иузыџоу/аџиифы”, “Агэымшэа/ ашэафы”, уб. егъ.) ахэшъара рџтоит анџамџакэа, аперсонажкэа, урт рказшьақэа, иџазикуеит ихатэ хэагъшара аилыркаара (“Сақэшахатџзам, избанзар...”, “Иинтересуп, убри азы”, у. уб.).

4. Атааы алшара иоуроуп идыру алексикеи абызша-синтаксисте конструкциякееи ишашашәалоу рхархәара; аиашацәажәареи ацәажәаратә етикети ихадоу нормақәа рыхьчара.	Атааы: • ацәажәаратә темақәа рзы (иххәап, “Ашықәс аамтақәа”, “Апҕстәқәа”, “Ақалақь”, “Ақыта”, уб. егь.) ихы иаирхәоит лексика чыда; • ажәақәа реидхәаларазы ахшыа азышьтны ихы иаирхәоит аимадақәа, ажәа-аимадақәа (ма, калозар, (а)зәыр, иарбан, аипҕш, ианба/ианбакәу...); • иашаны ихы иаирхәоит ахафь, ифьырҕштәу, азтааратә, мапкратә ахьызцынхәрақәа; • иашашәалоу контекстла иашаны ихы иаирхәоит ажәақәа: зегьы, шьоукы, азегьы, уб. егь. ; • иашаны иқәиргылоит азтаарақәа (иаххәап, дарбан...? изакәу...? изакәтәу...? иарбан...? шака...?), азтааратә хәоу аҕны азтааратә дырга иргылоит; • иашан еидикылоит аҕатцарба ахьзқәа, ахафқәа, арыцхәқәа; • ахықәки ацәажәаратә ситуациеи адресат иазгәатарала иалихуеит иашашәалоу ацәажәаратә стиль; • еилихуеит, нас иашан ихы иаирхәоит иахбац аамсташәара узырбо аҕатцарбатә формақәа (“Уааи-шәааи”, “Ишьтых-ишьтышәх”, “Утәа-шәтәа”, уб. егь.).
5. Атааы алшара иоуроуп афьрхәалатәцәажәара идыру стратегиақәа рхархәара ахықәкы ишашашәалоу.	Атааы: • ихы иаирхәоит ашьаҕақәа/атцахәақәа (иаххәап, ирыдгалуу имариоу графикатә аорганизаторқәа) аинформация сортла аилыхра; • ихы иаирхәоит афьрҕшқәа, ашьагәытқәа акоммуникациатә ситуация иашашәалоу ацәажәаратә кәзшьа амааҕгаразы.

Ахырхартә: аҕхьара	
Астандартә алцшә	III акласс ахәшьаратә индикаторқәа
6. Атцәы алшара иоуроуп иашан аҕхьара.	Атцәы: • ихы дақәйтны дрыҕхьоит иидыруа/изымдыруа ажәақәа, иеазикуеит иашьашәалоу атемп акра; • ибжыы тганы, ихы дақәйтны даҕхьоит артцәы иазгәаитаз аепизод, атеқст мацқәа; • ибжыы тганы аҕхьараан пауза кәитцоит акәаҕкәа иргылоит.

7. Атцәы алшара иоуроуп стандартла иазыҕтәоу еиуеиҕшым текстқәа рыҕхьара, аилкаара-азхәыцра; Атеқст аҕны ивербалуи ивербалыми формала иадгалоу аинформация (иаххәап, аиллиустрациеи атеқсти) реимадарала.	Атцәы: • еиликаауеит атеқст атема, азхәыцра хада (Аидеа хада); • атеқст аҕны дашьтоуп, иҕшаауеит иконкрету информация (ианба, иаба, заҕа, закәйтә, заҕа аамта, закантә, уб. еҕ.); • еидихәалоит иааго аексплицидтә фактқәа, ахтысқәа, аныррақәа; • еиликаауеит атеқст аҕны иааго еиуеиҕшым аинформацияқәа рҕынтәи икоу ахҕа-алтцшәатә еимадара, иаликаауеит иашьашәалоу алкаа; • гәыҕла еихыишоит аинформация аконкреттә (иаххәап, аиҕшызаара-аиҕшымра) дыгала; • ихатәы жәала иадигылоит атеқст атцәкы, атеқст хазы цыҕтәахаҕ икоу аинформация; • ихәаақәйтцоит аус иазыҕтәоу аамтеи атыҕи; • ихәаақәйтцоит, иидыруа/изымдыруа хазтәы персонаж; • еиликаауеит аперсонаж ихымәаҕашьа, ацәанырра, аемоция; • еиликаауеит, изакә еизыҕазаашьа рымоу аперсонажцәа (аиуаратә, аиғаратә, аыызатә, уб. еҕ.); • иаликаауеит асиужет арҕиара аәазара (алагамта, ажәабжь агәта, антцәамта); • еиликаауеит ареплика автор, адресати ахықәки (абжыгара, аинфомация адгалара, аилыркаара, ихатә хәҕшыра аарҕшра, уб. еҕ.); • дахәаҕшуеит асахьаркытатә текстқәа рбызшәа, ашәкәыиҕ илөксика; • дашьтоуп/иҕшаауеит, иарбан рубрикоу/хеитцаху изыдхәалоу аиллиустрация антцә.
--	--

8. Айааы алшара иоуроуп имачу асахьаркырате тексткэа ринтерпретация авербалтэ/ивербалтэым мфала; авербалтэ информация визуалла ааргышра, ма дааакала.	Айааы: • дзыгыхьаз ааымтэ акынте иоуз аныррала ирфеиоит аиллиустрация; • ахэшара аитоит дааазэы ила иагыдоу аиллиустрациякэа (аиллиустрация атекст айакы шаанаргышуа); • аагыгы алахэаа дрыцны икэиргылоит анйамтакны иааргышу асцена.
---	---

9 ст.

9. Айааы алшара иоуроуп дзыгыхьаз атекст азы ихатэ хэагышыра ааргышреи аилкаареи; атекст атема, ма уи акны еилырго иконкрету азйааракэа ахэшара рытара.	Айааы: • иааиргышуеит дзыгыхьаз атекст инатэз аемоциякэа, аагышьтанйаракэа; • атекст акны иааго аинформация ихатэ гышэа иафиргышуеит, алкаа аитоит; • абзия иибо апермонаж ихыз ихэоит, еилиргоит ихатэ алхымтэ; • анйамтэ аперсонажкэа русура мотив еитеихэоит (абас еигыш изыкаицэз), рйазыа ахэшара аитоит ; • ахыз ритоит амультфильмкэа, афотокэа, асахьакэа, дыззызыфрызи дзыгыхьази анйамтакэа, иарбану атекст агьхараан игэалашээз, дазхэыцуеит, уртэ реигышыра-реигышымреи;
10. Айааы алшара иоуроуп стандартла иазышьту еиуеигышым тексткэа реифекааратэ элементкэа, аструктуратэи акомпозициатэ йазыақэа рааргышра.	Айааы: • ак ааымкэа дахэагышуеит атекст аструктура, уи ажэатэ/ижэатэым аорганизатортэ элементкэа (ахы, арубрика, аиллиустрация, анйа, абзац, аицагыла, алоготип, атопографиатэ йазыақэа, иаххэап, ашрифт шэпа, уб. егы.) аинформация аизгара хыкэкыс иамоуп; • иааиргышуеит атекст акомпозиция айазыақэа (ахы, аиллиустрация, анйа, азхыцралатэи дыргақэа, арубрика, абзацкэа рхыгыхьазара, асхема, уб. егы.); • еиликаауеит, иарбан рубрикаф, иарбан текст ахэтфы дзышьталаша аинформация (иаххэап, ахьагыарч иафозеи? ... - арубрикакны “Афатэ”);

11. Айааы алшара иоуроуп стандартла иазышьту еиуеигъшым тексткэа алеқсикатэи асемантикатэи, абызшэатэ формақэа рышьклагыра.	Айааы: • еиликаауеит акэагыкэа (акэагы, афарйеи, аакэагы, ахыц, азйааратэи аышьаратэи дыргақэа) рфункциа; • еиликаауеит иашан ахэара; • азйаарақэа (изакэу? дарбан? изакэтэы? зака? икаййои?) рхархэарала еиуидыраауеит иашыашэало ажэа хэтэа.
9. Айааы алшара иоуроуп идыру агъхьаратэ стратегиакэа рхархэара ахыкэы иашыашэалоу.	Айааы: • иеазикуюеит идырым ажэакэа реилкаара аконтекст азгэатаны; • аиллиуструкция, ахы ала ихэоит игэаанагара атэкст айакы иазкны; • дзыгыхьаз айакы еиыны аилкааразы ихафы иааигоит, ибзатэуеит.

	• иконкрету информация агъшараан шыатас ихы иаирхоит ажэатэ/ижэатэым аорганизатортэ еоementкэа, аструктуратэ кэагырбагақэа; • дахцэажэоит, изакэ методу ихы иаирхэаз икэгылоу азйаара атэк аиуразы; • икэгылоу азйаара атэк кайара ашьтахь еиликаауеит, дахыңзақэгэыгуа азйаара атэк аиашара (“Агэра сгоит”, “Агэра згом”); • еилиргоит, игышаауеит атэкст ацыгыйэаха, деитэзыхынхэыр акэу атэк аилыр-гаразы; • арйааы ицхыраарала иааиргышуеит, атэкст аплан мариа, иара изы еиыу формала (жэала, ма сахьала).
--	---

- Адѣатә/активратә афыргыштәкәа
- ахәоу аҕны ибжъажьу атыгъаф ииашоу ажәа алхреи абжъаргылареи аконтекст иафыргышны;
- атекст аҕны иадгалоу аусуратә аамтҕеи атыгъи аграфикатә схемаф рааргышра/ахронологиатә схема аиҕкаара;
- аролла агъхъара/агъхъаф итеатр;
- бзиа иубо анҕа/аепизод аклассаф иудтәало рзагъхъара;
- абжъы тҕаны агъхъаратә-тҕафымтҕа азызыфрра/ариашара;
- атекст аинформациакәа категориала реихшара;
- ахшыфҕактә рубрика/асхема ашьақәыргыларә;
- аперсонаж иҕазшьа узырбо ажәақәа/афразақәа/ахәоуқәа/аепизод агъшаареи алҕаареи;
- ахтысқәа рҕынтә амзыз-алҕшәа аимадаратә схема аазыргышуа адгалара;
- икьафны иааго ажәабжъ аларҕәара ашьаҕақәа/афыргыштәкәа рхархәарала;
- атекст асиужет, ма алгамтҕа мацара агъсахра;
- аперсонаж иальтернативтә ҕазшьа азбара;
- абзиа иубо анҕа асахъа анҕаратә конкурс - ацәыргакәҕа;
- абзиа иубо анҕа/алакә иафыргышны ашәкәы арҕиара;
- узыгъхъаз анҕа иафыргышны адиограмақәа рырҕиара;
- атекст аихшара акомпозициатә/аструктуратә ҕазшьарбагақәа ирфыргышны;
- идыруи идырыми алеқсика активация - уртҕ рхархәарала ахәоу ҕыцқәа рырҕиара;
- ҕакыла еигъшу/еигъшым ажәақәа гәыгъла реихшара;
- агәаанагарақәа рысхема ахархәара;
- атекст иадхәаланы аҕафцәа дара-дара азҕаарақәа еимырдоит;
- атекст цыгъҕәаханы аихшара, ахы аҕара, аплан арҕиара, уб. егъ.

1. Аинформация аплан, анализи ахэшьяратареи

Атематика хада

Алексикология аспект: еиуеигъшым атцакы змоу ажэакэа рзы (аматэартэ, аусура ахатэчыдара, уб. егъ. иалкаау ажэакэа), ажэакэа рцакырацэара атцаара ажэа адекватла алхра аконтекст шыатала (Ахыкэкы иегъны ааргъшразы).

Грамматикатэ аспект: абжыыкакэеи ацыбжыыкакэеи; ажэа ашьтыбжыкэа рнализи рситези; ажэа аформатэ анализ агъхьатэи афазараф; ажэа – ахэоу – атекст, имариоу ахэоукэа реифекаара, иахэтоу адыргақэа рхархэара; икэургылоу ахэоу аинтонация азгэатара афраан - ашьтахьала, ахэараан; ахэоу акны ажэакэа цакыла реиладара; ахэоу – ахшыццак хыркэша; иааго ажэакэа рыла ахэоу айбытара; ажэабжытэ, азцааратэ, ацъшьатэ хэоукэа.

2. Абызшэа аимадаратэ аспекткэа

Атематика хада: ацэажэара тема, адресат, аетикеттэ диалогкэа. Агъхьареи азызыфареи астратегиякэа (атема, ахыи ажэа хадакэеи), ахшыццтага агъхьара, артцагатэ текст агъхьаратэ стандарткэа: ахкэеи абзацкэеи иафыргъшны азцаарақэа рытара, ашьагэыттэ ажэакэа ралхра; атекст ашьақэыргыларазы имариоу ахархэагакэ (аццара, алхра), атекст, ишакэуеигъш атематикей ахшыццаки реилазаара. Ахкэ ртипкэа, атетекст аструктура-хшыццатэ ахэтакэа: алагамта, ишьатарку ахэта, алгамта. Ахцэажэареи азхэыцреи хыкэкылатэи фырхэалатэи реиладаратэ текст мариакэа (Ашэкэы, адиалог, арзахал, агэеан-царатэ антцакэа).

3. Асахьаркыратэ текст аилыргареи ахатэхэагъшыреи

Атематика хада: ажэеинраалакэа, ажэабжыкэеи, алакэкэеи айкэлацэарзы, агъсадгъылазы, афызцэарзы, аиашаразы, ауафратэ еизыказаашьазы, ауафыи агъсабарей реизыказаашьазы, абзиарей атцгъарей рзы.

Узыгъхьаша аматериал: алитературатэи жэлартэ лакэкэа, ажэамаанақэа, имачу афольклортэ жанркэа, ажэарццаккэа, ауснагзақэа, ажагъкакэа, ажеираалакэа, агъсуа- атэым хэыцтэи классика, ажэабжыкэа, акомиқсқэа, агъсуа хэыцтэи ажэеинраалакэа.

ирыдгалуу аконкреттэ ситуация иашьашэалоу агэеанцратэ ахъакэа, айбадырра реитарфыцра (иххэап, “шэгэышэеаныз алацэгъа”, “шэаламкыысын,” “ала изит”, у. уб);
ахатэи гъышэа зныгъшуа имачу имариоу ажэабжытэ текст ашьақэыргылара ацхыраага ахархэарала, ма урт рыда (иаххэап, “Сара сымшиира”, “Ашыкэс Фыц сшагъылаз”, уб. итц.)
имачу имариоу ажэабжытэ текст ашьақэыргылара ацхыраагакэа рхархэарала (иаххэап, ахтыс аилыргара ирыдгалуу хэ-зтцаарак ртак ала “дарбан?”, “Иаба”? “Иарбан”? “Ианба”? “Избан”? атак атара мфала);
азцаара атак атара фырала, ма аонлайн инструменткэа рхархэарала;
адиқтант афра (афразакэа, абзацкэа, имачу атексткэа);
имачу атекст ацыгъцэаха (афразакэа, абзацкэа) ашэкэы акынтэи ахшылаара, агэы акынтэи.

АПРОГРАММА АЦАКЫ

АЛТЦШЭАҚЭА РЫНАГЗАРА ИАЛШОИТ ИААГО АЦАКЫ АХАДАРАЛА.

1. Аинформация аплан, анализи ахэшьяратареи

Атематика хада

Алексикология аспект: еиуеигъшым ацакы змоу ажэакэа рзы (аматэартэ, аусура ахатэчыдара, уб. егь. иалкаау ажэакэа), ажэакэа рцакырацэара атцаара ажэа адекватла алхра аконтекст шыатала (Ахыкэки иегъны ааргъшразы).

Аграмматикатэ аспект: абжьыкакэеи ацыбжьыкакэеи; ажэа ашьтыбжькэа рнализи рситези; ажэа аформатэ анализ агъхатэи афазараф; ажэа - ахэоу - атекст, имариоу ахэоукэа реиѣкаара, иахэтоу адыргақэа рхархэара; икэургылоу ахэоу аинтонация азгэатара афараан - ашьтахьала, ахэараан; ахэоу афны ажэакэа цакыла реиладара; ахэоу - ахшыѣцак хыркэша; иааго ажэакэа рыла ахэоу айбытара; ажэабжытэ, азцааратэ, ацъшьатэ хэоукэа.

2. Абызшэа аимадаратэ аспекткэа

Атематика хада: ацэажэара тема, адресат, аетикеттэ диалогкэа. Агъхареи азызыѣреи астратегиякэа (атема, ахыи ажэа хадакэеи), ахшыѣртцага агъхара, артцагатэ текст агъхыратэ стандарткэа: ахкэеи абзацкэеи иафыргъшны азцаарақэа рытара, ашьагэыттэ ажэакэа ралхра; атекст ашьақэыргыларазы имариоу ахархэагакэ (аццара, алхра), атекст, ишакэуеигъш атематикеи ахшыѣцаки реилазаара. Ахкэ ртипкэа, атетекст аструктура-хшыѣцактэ ахэтақэа: алагамта, ишьатарку ахэта, алгамта. Ахцэажэареи азхэыцреи хыкэкылатэи фырхэалатэи реиладаратэ текст мариакэа (Ашэфэы, адиалог, арзаҳал, агэеан-царатэ антцақэа).

3. Асахьаркыратэ текст аилыргареи ахатэхэагъшыреи

Атематика хада: ажэеинраалақэа, ажэабжыкэеи, алакэкэеи айкэлацэарзы, агъсадгъылазы, афызцэарзы, аиашаразы, ауафратэ еизыказаашьазы, ауафьи агъсабареи реизыказаашьазы, абзиареи атцгареи рзы.

Узыгъхаша аматериал: алитературатэи жэлартэ лакэқэа, ажэамаанақэа, имачу афольклортэ жанрқэа, ажэарццакқэа, ауснагзақэа, ажагъкақэа, ажеираалақэа, агъсуа- атэым хэычтэи классика, ажэабжыкэа, акомиқсқэа, агъсуа хэычтэи ажэеинраалақэа.

Аурок аматэар: Изхысхьоу агэаларшэара

1. Аурок ахыкэки;

- изхысхьоу агэаларшэара;
- агъхареи афреи астратегия аапышэа аиура;
- ахыц алексика атцара, ахархэара;
- сахьаркыралла агъхара атцара;
- атекст аус адулара;

Алтыс

1. Алтыс

- алтыс илшоит аландартла иазытцёу иеиуеипшым атексткёа рзызырра, аилкаара, аилыргара;
- аландарт иакёыршёаны атекст ахы аитоит;
- атекст иатцатцёу аперсонажкёа еилиргоит (урт зеипшроу, рдыргакеи рхатёчыдаракеи);

2. Алтыс

- ихатёи жёакёа рыла еитайхёит иидыруа атекст аепизод ацакы (иллиустрациякёа, даёа хырхартакёа рхархёарала); даёазёи дызлагаз ажёабжь аитакёара, уи атыпакёинтёи инаигзоит;

3. Алтыс

- алтыс илшоит аландартла иазытцёу иеиуеипшым имачу имариоу атексткёа реикёыршёара адыру атематикала;
- еикёыршёит апрогматикатё тексткёа, ишахётоу еибитоит урт рмоделькёа ацаткёи аилазаара – композициатё аказшьарбагакёа азгёатарала;
- еикёыршёит ихатёи цышёа аазырцшуа атекстазгёата/ ашаьгёыт азгёатарала;

Аурок активракёа

- алитературатё атексткёа рацхёареи, анализ акатцареи;
- алитературатё хаёкёа имарианы аказшьа рытара;
- атекст аепизодкёа реимадареи, атема хада ахёаакётцара;
- ахатёгёаанагара аарцшра;
- алексика аттёаара;
- изхысз аматёар агёаларшёара;

Активракёа

- алтыс атекст дацхёоит;
- еикёишоит урт хазы-хазы хётала;
- ацакы еитеихоит;
- алексика ёыц ихы иаиырхёоит;
- иёаиршьцылоит ииашаны ахёареи, аерреи рзы;

1. активра: аицылара, апсшёаеибыхёара, апхынтёи апсшьарамшкёа шырхыргаз иеибырхёоит, рцёанырракёа иеимырдоит.

2. активра: алтыс азыргара азылуеит ахтёатёи акласс алцагашёкёи, иргёаладыршёоит изхысхёу еиуеипшым амтёаркёа, алцагашёкёи иану аёаршьцыларакёа ратцоит.

3. активра: А. Лашёриа иажёеинраала «Смел» иапхёоит исахьаркны; иалкаау ажёакёа ирыкыршьуеит;

Афныкатей адца:

- ихылаа, ирытшь иалкаау ажэакэа рфы ш ь т ы б ж ь ы к аарпшразы еидгылоу ф-нбанк (8 аеаршыцылара);
- ихылаа. Иргыл ажэакэа рфы арғарахь ашьтыбжыкэа рхыпхьазара, амрарахь – анбанкэа рхыпхьазара, Ихэа хыпхьазарала дара зекарм;
- А. Лашэриа иажеинраара «Сеилым» жэырхэала атара;

Аурок аматэар: Атема арғаларшэара: Абжыкеи ацыбжыкеи. Ацыра.

Аурок ахыкэки;

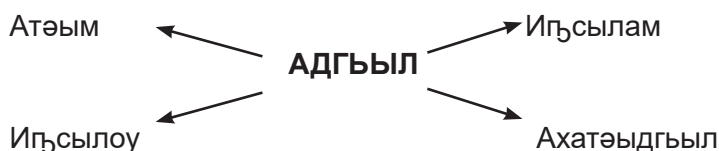
- атема арғаларшэара: Абжыкеи ацыбжыкеи. Ацыра;
- алитературатэ атекст апхара, анализ акатара;
- ахатэы гёаанagara аарпшра;
- ацёанырракэа рыхцёажэара атара;
- алексика фыц ихы иаиырхэоит;

Активракэа:

- Апхаразы аеазыкатара;
- Атекст апхара, аатгыларала;
- Аграматикатэ блок;
- Аеаршыцыларакэа

Активра 1

Арцафы акласс ағеы афы ианылтцоит ажэа Адгьыл

- арт афразакэа змадоу: “Ахатэы дгьыл”, “Атэым дгьыл”, «Апсадгьыл» атцафэа адгьыл аизкны ирдыруа ажэакэа ацыртцоит.
- иапхэоит атекст:

Сыпсалгьыл Апсны

Апсны апсуаа рыпсадгьыл ауп. Апсны шьтоуп амшын Еикэеи, Кавказтэй ашьхакэеи рыбжара. Апсны шыакёгылоуп; быжэраионк рыла; Гагратэй, Гёдофатэ, Акэатэй, Гёылрыпшьтэй, Очамачыратэй, Ткэарчалтэй, Галтэй араоинкэа рыла. Апсны ахтнықалақь Акэа ахьзуп.

Арцафы икэыргылоит азтара; Апсны зеипшроузеи?

Активра 2

- Арцафы изхысхыоу атема ргэаладыршэоит, абжыыкакэеи, ацыбжыыкакэеи; Иухоумырштын: абжыыка шытыбжыкэа анаххэо, иаххылцуа ахауа хэафы апыкэсылара аиузом: а, о, е, и, у, ы.
- Ацыбжыыка шытыбжыкэа анаххэо иаххылцуа хэафы апыкэсылара аиуеит: б, з, с, 3, ц, т, р ...

Активра 3

Аеыршыцыларакэа картзоит арцагашэкэы иану аеаршыцылара 11-12

Активра 4

- арцафы ацаецэа иргэалаиршэоит изхысхыоу атема Акэыгэгэара;
- апрактиафы рдырра рхы иархэаны аеашыцыларакэа наргзоит;

Ихэа ажэакэа, зны актэи абжыыка акэыгэгэара атаны, нас – аебатэи абжыыка акэыгэгэара атаны. Ихылаа ажэакэа неивагыланы, ихэа рцаккэа рыпсахра зыхкэаз.

Ихэа акэыгэгэара иабзоураны арт ажэакэа цакыс иаархэаз. Ианта ахэоукэа ирылатцаны, агуха ицо арбо. (аеаршыцыларакэа 25-26)

Активра 5

- Арцафы ацаецэа иргэалаиршэоит изхысхыоу атема Ацыра.
- Арцафы ацафы дырзапхэоит ажэакэа, ацаецэа ажэакэа акласс гэы афы цырала ишаны ианыртзоит .

Аэныкатэи адтца: В. Касланзиа иажэаеинраала «Амца ҕархэоит» ҕархэала атцара (аеаршыцылара 22).

Ихэа ажэапкакэа рцаккэа. Ихылаа, ирытшь иалкаау ажэакэа рфы абжыыка шытабжыкэа азырбо анбанкэа.

Аурок амаҕар:

Алфавит. Еигэыцхэу ажэакэа.

Аурок ахыкэы;

- Алфавит. Еигэыцхэу ажэакэа.
- алитературатэ атекст апхара, анализ аҕатцара,
- ацакы аиҕахэара;
- аыра-апхэара аигэтэра;

Активрақәа:

- изхысхьоу атема агәаларшәара
- аграматика Алфавит. Еигәыцхәу ажәақәа.
- атекст аҭхьара
- атеориатә материал шыақәзыргәгәо аеашьцыларақәа рыҭатцара.

Активра 1

- арцафь далацәажәоит атема алфавит, аҭафцәа иргәаладыршәоит изхысхьоу;
- арцафь аҭафцәа ирыитәоит адҭа, ирыфьырц алфавит актәи инаркы жәабатә аҭыҭ аҭынза игылоу анбанқәа.

Активра 2

- арцафь аҭафцәа иргәалаиршәоит Еигәыцхәу ажәақәа:

Ажәак иахылҭыз, ҭақыла еизааигоу ажәақәа еигәыцхәу ажәақа рыхьзуп.

- аҭафцәа акласс ҭәы аҭны атема аус адырулоит.
- аеашьцыларақәа (33-34)

Аҭныҭатәи адҭа:

- ианҭа ишьҭаргыланы ахьызқәа, алфавит иақәыршәаны;
- Т.Аҭьба иажәеинраара «Анбан ..» (23 аеаршьцыла) ҭырхәала ишәҭа.
- Ишәхәыц ианышәҭа еигәыцхәу ажәақәа.

Аурок амаҭәар:

Иҭаруи идагәои ацыбжьыҭа шыҭыбжьқәа

Аурок ахықәкы;

- иҭаруи идагәои ацыбжьыҭа шыҭыбжьқәа;
- ажәа ашьагәыҭ;
- асуффикс;
- азеиҭш рбага префикс;

Активрақәа:

- иҭаруи идагәои ацыбжьыҭа шыҭыбжьқәа рҭара;
- ажәа ашьагәыҭ;
- асуффикс;

- азеипш рбага префикс;
- атекст аус адулара апышәа аиура;

Активра 1

Аһныкәтәи адта ахәшьара атра: агхақәа аус адырулоит.

Активра 2

- артааы атаацәа атема ғыц Ицаруи идагәоуи ацыбжы́каа шы́табжы́қәа диртоит.
- атаацәа атема ғыц ашы́ақы́ргә́ғәаразы аеашы́цыларақәа кәрттоит.
- Уазхәыц еитцаргыланы иәу ашы́тыбжы́қәа рхашы́ақәа. Ихәа урт рахы́тә ицаруи идагәоуи ацыбжы́каа шы́тыбжы́қәа (аеаршы́цылара 35)
- Еиқы́ргышы еитцаргыланы иәу ашы́тыбжы́қәа рхәашы́ақәа, ихәа урт рахы́тә ицаруи идагәоуи ацыбжы́каа шы́тыбжы́қәа.

Активра 3

- артааы атаацәа ажәа ашы́агәы́т атема диртоит;
- атаацәа атема ғыц ашы́ақы́ргә́ғәаразы аеашы́цыларақәа кәрттоит.
- иры́тоу ажәабжы́ иапхы́оит, ихы́лаа иалкаау ажәақәа, иры́тшы́ ашы́агәы́тқәа;
- артааы иалихоит артагашә́кәы а́кны́тә еиуеипшы́м аеаршы́цыларақәа изхы́суа атемала, акласс ағы́ аус адырулоит;

Активра 4

- артааы атаацәа атема ғыцқәа Асуффикс, Азеипшрбага префикс диртоит;
- атаацәа атема ғыц ашы́ақы́ргә́ғәаразы аеашы́цыларақәа кәрттоит;
- артааы иалихоит артагашә́кәы а́кны́тә еиуеипшы́м аеаршы́цыларақәа изхы́суа атемала, акласс ағы́ аус адырулоит;

Аһныкәтәи адта: Пл.Бебиа иажәеинраала ғы́рхәала атара (85 аеаршы́цылара); Уры́гы́ха ахәоуқәа. Уазхәыц, ихәа иалкаау ажәақәа реилазаашы́а (88 аеаршы́цылара);

Аурок ама́тәар:

Ахәоу.

Ажәабжы́тә хәоу. Азцааратә хәоу. Абжы́тгаратә хәоу

Аурок ахы́қәкы

- ажәабжы́тә хәоу; азцааратә хәоу; абжы́тгаратә хәоу;
- ахәоуқәеи, атекстқәеи абызшәатә анализ ры́зуреи асинтез а́катцареи;

- иеиуеипшым атекстқәа хашыџзышьтрала рыпхъареи, рызхэыцреи;
- атекстқәа рџы иазгәаџоу аграмматикатә конструкцияқәа ралкаареи, иахәџоу аинтерпретацияла раарпшреи;

Алцшәа

аџаџы 1

- џакыла еипџшу алексикатә цырақәа рџынтә иалыхуеит иааго аконтекст азы иашъашәалоу ажәа иаша;
- ихы иаирхәоит адиалог аиџкааразы иаџаху абызшәатә-аграмматикатә хархәагақәа;
- иашаны цырала ишоит ажәақәа, еиџеигоит аџәахәа аџынтә аџәахәахы;

аџаџы 2

- атекст ма аепизод аџакы аарпшра аан, автор асахъаркыратә методикәак, аепитетқәа, имариоу аиџырпшрақәа рхы иаиырхәоит;
- еиуеипшым амаџеарқәа рџараан иуыз адыррақәа инрықәырпшны, ажәабжъ хәыцқәа рапџара илшоит;
- аорфографиятәи апунктуациятәи анормақәа ихы иаиырхәоит

аџаџы 3

- имариоу, иџиоу ахәоуқәа рыхәџақәа реидхәаларазы, аидхәалақәа ииашаны ихы иаиырхәоит;
- иитџаз алексика имарианы ихы иаиырхәоит;

Активрақәа

- Ажәабжътә хәоу. Аџџааратә хәоу. Абжыџгаратә хәоу
- иитџаз алексика имарианы апрактика аџы ихы иаиырхәоит;
- аџра;
- аџаџы дапхъоит атекст;
- атекст хәџа-хәџала аиџәшара;
- аџакы аиџахәара илшоит;

Активра 1

- Аџныџатәи адџа ахәшьара аџра: агхақәа аус адырулоит.

Активра 2

- арџаџы аџаџџәа атема џыц Ахәоу, рыдигалоит, идирџоит;
- аџеаршьцыларақәа рхы иархәаны изхысуа атема шыақәдаргәгәоит;

- акласс аҕы аҕы аҕаы ианитцоит ахэыцкэа еикэдыршэо ажэабжтэ ахэоукэа;
- аҕаы ицхыраарала ахэоукэа еидыргоит;

Активра 3

- арцаи аҕацэеи азцааратэ хэоукэа дирцоит;
- аҕацэа еикэдыршэоит азцааратэ хэоукэа;
- арцаы акласс ҕы аҕы ианитцоит еилаҕсоу ажэакэа;
- ихылаа, иргыл ахэоукэа ахынтэо иакэнаго адыргақэа. ихэ дара закэытэ хэоукэоу (аеаршыцыла 99);

Активра 3

- арцаи аҕацэеи азцааратэ хэоукэа дирцоит;
- аҕацэа еикэдыршэоит азцааратэ хэоукэа;
- арцаы акласс ҕы аҕы ианитцоит еилаҕсоу ажэакэа;
- уаҕхыа ажэабж, иат ахы, еитахэа, иалцаа ажэабж аҕнытэ азцааратэ хэоукэа (аеаршыцыла 105)

Активра 4

- Т. Аҕба иажэеинраалақэа (аеаршыцылара 97) сахьаркырала урыҕхыа;
- ихэа ахэоукэа хэашыала излеипшым;
- ихэа ахэоукэа ахынтэо адыргэакэа излеипшым;
- арцаы иалихоит арцагашэкэы аҕнытэ еиуеипшым аеаршыцыларақэа изхысуа атемала, акласс аҕы аус адырулоит;

Аҕныкатэи адца:

Уаҕхыа ажэабж, еитахэа. Ихэа уа иуҕыло закэытэ хэоукэоу, иахынтэо дыргақэас иргылатэу (аеаршыцыла 103);

Б. Шынкэба иажэеинраала ҕырхэала атара Ихэа изакэытэ хэоукэоу. Ғырхэала икатца азцаарақэа ртаккэа. (аеаршыцыла 104)

Ахэшьара атаратэи аихша

аҕаы	еснагь	зны-зынла агха кайцоит	атыхызаара
еитэихэоит игэаанагара атекст аҕны иҕоу аҕакы			

<i>ихатәы дыррақәа ирыдихәалоит иаҳаз</i>			
<i>апхъара: 1.имарианы идыруеит иидыруа ажәақәа, ихьчоит аатғылара адыргақәа рҕны, ипшаауеит атекст аҕны иарбоу атыл.</i>			
<i>афра: 1 ахәоуқәа рынцәамтә аҕны ирғылоит иақәнагоу адыргақәа, 2. дапхьоит ихатәы анцәамтә ибжьы тыганы, 3.иришоит иибаз агхақәа.</i>			

Аурок амаҭар: Азыххәаа. Азхәа. Ихадам ахәоу хәҭақәа.

Аурок ахықәкы:

- арцәы ацәцәа атема ҕыц рыдигалоит, атема - Азыххәаа. Азхәа. Ихадам ахәоу хәҭақәа;
- ацәцәа аеаршыцыла рхы иархәаны ишыақәдыргәҕеит аграматикатә тема;
- ҕыцны ииатцаз ажәақәеи афразақәеи атқст апцараан рхархәара;
- ихатә цсҭазаараҕынтә иконкрету афақт – хтыс ахцәажәара.

Активрақәа:

- ацәы дапхьоит атекст;
- атекст хәҭа-хәҭала ишоит;
- атекст аҕны иаликаауеит, азыххәаа, азхәа, ихадам ахәоу хәҭақәа;
- иҕоит;
- ажәабжь дапхьоит, еиҭаихәоит;
- ахәоу аҕны ипыло азыххәааи, азхәеи азгәеиҭоит.

Активра 1

- Аҕныкәтәи адца ахәшьара атра: агхақәа аус адырулоит.

Активра 2

- арцафы атцаџца идирцоит атема ҕыц – Азыххэаа;
- атцаџца аеаршыцыларақәа рыла атема ишыақәдыргәҕеит;
- иапхьоит А. Чочуа иажәабжь (аеаршыцыла 120), ихырџалоит, иартоит ахы, ирытыршыеит азыххэаақәа;

Активра 3

- арцафы атцаџца идирцоит атема ҕыц -Азхэа;
- атцаџца аеаршыцыларақәа рыла атема ишыақәдыргәҕеит;
- иапхьоит ажәабжь, иат ахы. Ихэа узыҕхьаз закәйтә хәоукәоу. Ихылаа, ирытшы аҕхьатәи ҕшы–хәоук рҕы азыххэаақәеи азхэаақәеи (аеаршыцылара 127).

Активра 4

- арцафы атцаџца идирцоит атема ҕыц –Ихадам ахәоу хәтақәа;
- атцаџца аеаршыцыларақәа рыла атема ишыақәдыргәҕеит;
- ианца азцаарақәа ртакқәа;
- Ианца азцаарақәа ртакқәа. Ихэа ахәоукәа рҕы иуҕыло ихадам ахәоу хәтақәа (аеаршыцылара 135)
- **аекология иазку амультфильм иахәапшуеит, иахцәажеит, ргәаанагарақәа еимырдоит, рцәаныррақәа еибырхәоит.**

Аҕныкәтәи адца: арцафы арцагашәкәы аҕнытә ирзалихуеит аеаршыцыларақәа, изхысуа атемала.

Аурок амаҕтар:

- Ахәоу аҕы ажәақәа реидхәалшыа
- Хәоу хәтала ахәоукәа реилыргашыа

Аурок ахықәкы:

- ацәажәаратә лшарақәа реиҕтәра;
- аџратәи, ацәажәаратәи акультура аҕиара;
- абызшәатә (атексттә) дыррақәа ирышыаҕакы ахәыцра, аҕазара анализ, аиҕарцшра, аизеихшыаалара ырҕиара;
- алитературатә атекст аҕхьареи, анализ аҕатцареи, ахатә гәаанарага ахәареи;
- ахәоу мариакәа реиқәыршәара;
- адиктант аџра;

Активрақәа:

- атекст аҕхьара, анализ азура;
- иитцаз алексика имарианы апрактика аҕы ихы иаиырхәоит;

- аиѣаѣажѣара аѣышѣа аиура;
- атекст хѣѣа-хѣѣала аиѣѣшара;
- аѣаѣы аиѣѣѣара илшоит;
- аѣѣажѣаратѣ аетика анормаѣѣа рыхѣѣара;

Активра 1

- Аҥыкатәи адца ахәшьара атра: агхақәа аус адырулоит.

Активра 2

- арцааы атема ыыц дирцоит;
- хэоу хэтала ахэоукэа реилыреилыргашья;
- атцацэа атема шыакэдаргэгэоит аеарцшыцыракэа рхы иахэаны;

Активра 3

- ианца, еилырга иутоу ахәоукәа:Иахь асы блахкыга кыдханы илеиуан. Амжәа шкәакәа ашәыр маңны иҫоуп. Атлакәа рбыгкәа алшәшәаны икапсеит.

Активра 4

- Уағъха ажәабжь, ишыақәыргыл аплан. Еиҥахәа аплан инақәыршәны. Иҥхәа иалкаау ажәақәа зҥак ҥартцә ажәақәа жәахәа хәҥас иахьатцанакуа (аҥаршыцылара 151).

Активра 5

- Т. Ацъба иажеинраала уагъха исахьаркны, ихылаа иалкаау ажэакэа жэахэа хэтас иахьатанакүа, зтааракэас зтак кэрцо.

Арбагъ шкѣакѣа, арбагъ чыгъра,
Рѣабла иамкушѣа – Џымѣыгъра,
Икалом инеифагъшны –
Иааибакыроуп чан-чаны.

Асныкатәи адта: Азтаарақәа ртыҕан иргыл иакәнаго ажәакәа. Ихәа иалаугалаз ажәакәа закәытә жәахәа хәтақәоу (аеаршыцылара 157). Б. Шынкәба иажәеинраала ҕырхәала ита, ихәылаа ихәа ишҕеилукаауеи «икашуан аҕакар» (аеаршыцылара 160).

Ахәшьара аҭаратәи аихша

атцаџы	еснагъ	зны-зынла агха љаитџоит	аџахызаара
еитџеихџоит игџаанагара атекст аџны иџоу атцакы			
ихатџы дырраџа ирыдиџџалоит иаџаз			
аџџара: 1.имарианы идыруеит иидыруа ажџаџа, ихџоит аатџылара адыргаџа рџны, ипџаауеит атекст аџны иарџоу аџыџ.			
аџра: 1 аџџоукџа рынтџамџа аџны иргылоит иаџџаџоу адыргаџа, 2. даџџоит ихатџы анџамџа ибџџы џыганы, 3.ириашоит иибаз агхаџа.			

Аурок амаҗәар:

Ахъзыка. Азеипш еилкаара. Ахъзыка ахыпхъазара. Ахатэы хыызкэа рэышыа.

Аурок ахықәкы:

- Ахьзыҕа.
- Азеипш еилкаара.
- аҳәоукәеи, атекстқәеи абызшәатә анализ рызуреи асинтез аҕатцареи;
- иеиуеипшым атекстқәа хашыџышьтӀрала рыпхъареи, рызхәыцреи;
- атекстқәа рфы иазгәаҭоу аграматикатә конструкцияқәа ралкаареи, иахәҭоу аинтерпретацияла раарпшреи;
- афратәи, фырхәалатәи, ацәажәаратәи акультура арҕиара.

Алцшәа

атағы 1

- ажэакэа реидхэаларазы ахшыџ азышытны ихы иаирхэоит аимадакэа, ажэа-аимадакэа;

- иашаны ихы иаирхэоит ахафы, ифыргыштэу, азцааратэ, мапкратэ ахызыцынхэрақэа;
- иашыашэалоу контекстла иашаны ихы иаирхэоит ажэақэа;

ацааы 2

- ихы дақэитны дрыгыхоит иидыруа/изымдыруа ажэақэа, иеазикуеит иашыашэалоу атемп акра;
- ибжыы тганы, ихы дақэитны дагыхоит артцааы иазгэаитаз аепизод, атеқст мацқэа;
- ибжыы тганы агыхыараан пауза кайтоит акэагыкэа иргылоит.

ацааы 3

- ихатэы жэала иеидигылоит атеқст ацакы, атеқст хазы цыгытэахаф икоу аинформация;
- ихэаакэитдоит аус иазыгытэоу аамтеи атыгы;
- ихэаакэитдоит, иидыруа/изымдыруа хазтэы персонаж;
- еиликаауеит аперсонаж ихымэагыгашыа, ацэанырра, аемоция;

ацааы 4

- иконкрету информация агышараан шыатас ихы иаирхоит ажэатэ/ижэатэым аорганизатортэ элементқэа, аструктуратэ кэзшыарбагақэа;
- дахцэажэоит, изакэ методу ихы иаирхэаз икэгылоу азцаара атак аиуразы;
- икэгылоу азцаара атак катцара ашытахы еиликаауеит, дахыынзакэгыгуа азцаара атак аиашара.
- илшоит ибжыы тганы агыхыаратэ-тааымта азызыаппра/ариашара;
- илшоит атеқст аинформациякэа категориала реихшара;

Активрақэа:

- атема ыыц атцара;
- аеаршыцыларақэа ахархэарала атема ыыц ашыақыргэаара;
- алексика арбеиара, апрактикафы ахархэара;
- агыхыареи ааыреи астратегиякэа ртоит;
- ацааы ифантазия айгытэра;
- иоуыз аграмматикатэ дыррақэа апрактикафы ахархэара;
- адиктант аара;

Активра 1

- Ааныкатэи адца ахэшыара атра: агхақэа аус адырулоит.

Активра 2

- артааы атаацаа атема ыыц рыдигалоит, идирцоит;
- атаацаа атема ыыц ганыркылоит, аеаршыцыларақаа рхархээрала атема шыақәдыргәғәоит;
- ишыақәдыргылоит хәоук-хәоук асахьақаа ирызкны, инырцоит ахәоукәа ирытыршыуеит ахьтыкақаа;

Активра 3

- А. Чочуа иажәабжь иапхьоит (аеаршыцылара 137), иартоит ахы, ихылыны иыртыршыоит ахьзыкақаа актәии аџбатәии ахәоукәа рҕы;

Активра 4

- артааы атаацаа ахьзыка хыпхьазарақә дирдыроит;
- атаацаа акласс ҕыи ианырцоит ахәоукәа;
- Урыпхьа, ажәақаа рцакқәа еиҕырпш. Ихылаа, ихәа ажәақаа хыпхьазарас иахьгылоу. Ирытшь асуффиксқәа (аеаршыцылара 190).

Активра 5

- И.Коғониа ажәеинраала исахьаркны уапхьа. Ихәа амаҕтар ахьз азырбо ажәақаа зҕак картцо азцаарақаа (аеаршыцылара 180).

Активқәа 6

- В. Кәағәаниа иажәеинраала уапхьа исахьаркны, нас ихылаа. Урыхцәажәа ажәеинраалаҕы хатәы хьзқәас иугьыло (аҕаршбцылара 208).

Аҕныкатәи адтца: Уапхьа ажәеинраала, хырхәала итца, нас ихылаа.. Ихәа абра апоет дзыхцәажәо дзеиҕшра пххәысу. Ирытшь амаҕтар ахьз узырбо ахьызкақаа (аеаршыцылара 186). Урыпхьа ажәақаа. Иалџаа апхьа амыругақаа рыхьызқәа узырбо ажәақаа, нас – ауаҕы изанаат узырбо ажәақаа. Ихәа дара зцаарақәас зҕак картцо.(аеаршыцылара 184).

Аурок амаҕтар: Аказшьарба. Акатцарба

Аурок ахықәкы:

- аказшьарба;
- акатцарба;
- алитературатә текст апхьара, анализ акатцара;
- алитературатә хаҕы имарианы аказшьа атара;
- атекст аитахәара;
- ажәа асимантика атцаара;

Алтшәа

ацааы 1

- илшоит ахәоу аҥны ибжъажьу атыҕаф ииашоу ажәа алхрей абжъаргыларей аконтекст реиҕыргъшра;
- атекст аҥны иадгалоу аусуратә аамтәи атыҕи аграфикатә схемаф рааргъшра/ахронологиатә схема аиҕкаара илшоит;

ацааы 2

- сахъаркырала ажәеинраала аҕхъара иилшоит;
- ибжъы тганы аҕхъаратә-ааымта азызыаҕра/ариашара илшоит;
- илшоит атекст аинформациякәа категориала реихшара;

ацааы 3

- илшоит ахшыаҕдактә рубрика/асхема ашыақәыргыларә;
- аперсонаж иҕазшыа узырбо ажәақәа/афразақәа/ахәоуқәа/аепизод аҕшаарей аләаарей ибзианы идыруит;

ацааы 4

- иқәгылоу азцаара атак ҕатцара ашытахь еиликаауеит, дахьынзақәгыҕуа азцаара атак аиашара (“Агәра сгоит”, “Агәра згом”);
- еилиргоит, иҕшаауеит атекст ацыҕтәаха, деитазыхынхәыр акәу атак аилыргаразы;
- арцааы ицхыраарала иааиргъшуеит, атекст аплан мариа, иара изы еиҕу формала (жәала, ма сахъала).

Активрақәа:

- атекст аҕхъара, анализ аҕатцара;
- абызшәатә матәар атцаара;
- авидеоантамта ахәаҕшра, ахцәажәара;
- ааыратә адта ахәшьараҕаразы;
- ахтхәаара аҕцара;

Активра 1

- Аәныҕатәи адта ахәшьара атра: аҕхақәа аус адырулоит.

Активра 2

- ацаацәа иртцоит атема ҕыц Аҕазшыарба
- арцааы адтра ритоит;
- шәрыҕхъа ахәоуқәа. Ихәылаа, ирытшь ахәоуқәа рҕы амаҕәар зеигъшроу узырбо ажәақәа (аеаршьцыла 216).

Активра 3

Аматээр зеипгшроу, казшыас иамоу узырбо, азцаарақәа: изеипгшроузеи? дзеипгшроузеи? атак рызто ажәақәа ирыхьзуп аказшыарбақәа: атәа кәпшь, аҳа џеижь, аргыс кәыга, иацышәтца ... (аеаршыцылара 217).

Активра 4

- Ауаџы дазырбо ахьызка иадхәалоу аказшыарба азцаара дзеипгшроузеи? атак анаҭоит.
- Ахатца (дзеипгшроузеи?) кәыш хшыџла иҭаацәа ныкәигоит.
- Аматээр азырбо ахьызка иадхәалоу аказшыарба азцаара изеипгшроузеи? атак анаҭоит.
- Шьабстак ахәы (изеипгшроузеи?) харақы икәгыланы игьшуеит.
- Ихылаа, ирытшь аказшыарбақәа. Ихәа дара зцаарақәас зтак кәртцо (аеаршыцыла 228).

Активра 5

- арцаџы атәџцәа идирҭоит атема ҟыц Акатцарба;
- ишьақәыргыл ажәабжь, асахьақәа ухы иархәаны. Ианҭа, ирытшь акатцарбақәа (аеаршыцылара 232).
- ажәабжь аҭца, атетрадқәа ианҭа, ирытшь акатцарбақәа;
- иҭа ацуфара ҟырхәала. ихылаа, ирытшь акатцарбақәа, ихәа урт зтак кәртцо азцаарақәа (аеаршыцылара 234)

Активра 6

- ишьақәыргыл, ианҭа хәоук–хәоук, агьсатәқәа рсахьақәа ухы иархәаны. Ирытшь азыххәаақәеи азхәақәеи. Ихәа азхәақәа жәахәа хәтас иахьатцанакуа (аеаршыцылара 235)џ

Активра 7

- Атема. Акатцарба аамҭақәа (уажәтәи аамҭа, ииасхьоу аамҭа, икалаша аамҭа).
- Ихылаа ахәоукәа, азцаарақәа рҭыпҭан иргыл иакәнаго акатцарбақәа. Ихәа дара аамҭас иахьылоу (аеаршыцылара 246)
 - ихылаа, ихәа акатцарбақәа зтак кәртцо азцаарақәа аамҭас иахьылоу (аеаршыцылара 245)
 - Ихылаа, иалкаау акатцарбақәа икалаша аамҭахь ииаганы (аеаршыцылара 265).
 - Арцаџы ицхыраарала атәџцәа изхысыз атемақәа ашьақәыргәҟәаразы арцагашәкәы аҕнытә аршыцыларақәа кәртцоит.